БҮГҮ [illegible]ТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва областы болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилетинген

1954
ЯНВАРЬ
1
ПЯТНИЦА
№ 1 (2938)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

Чаа чыл-биле, чаа-чаа чедиишкиннер дээш, эштер!

1954 чыл

—Чаа чыл-биле, эште[illegible]

Бо сөстер бистин улуг элгем Төрээн чуртувустуң бүгү черинге—Куриль ортулуктарында Закарпатьеге чедир, соңгу Заполярьеден Совет Эвилелиниң мурну чүкте хүннээректиг республикаларынга чедир байырлалдыг, өөрүшкүлүг аңгыланыр. Совет кижилер уткуй элген 1954 чыл-биле—бешки беш чылдың дөрткү чылы-биле чүре[illegible]кы ынакшылындан бот-боттарынга байыр чедиржип, мендизин айтыржып чолукшурлар.

Совет улустуң алдарлыг хөй чылдарының иштинде база бир кайгамчыктыг болуушкун—чаа чылдың үнезинде Кремль курантыларының шактарының кагыышкыннарын укуп дыңнаары болур. Шактың сөөлгү, он ийиги кагыышкыны-биле совет кижилер каяа-даа турза, Төрээн чуртунга, Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка кызыгаар чок ынакшылы болгаш бердинишкини сиинниккен чаагай сеткилин илергейлээн чаа чылдың баштайгы дашказын көдүрерлер. Ол утундурбас үеде совет кижилерниң угаан-бодалы чырык чаагай болгаш хей-аъттыг. Олар чурттап эрттиргени чылче чоргаарал-биле хая көрнүрлер. Омакшыл болгаш бүзүрел-биле чаа чылче бурунгаар көөрлер, оларга хостуг болгаш аас-кежиктиг күш-ажылдың тиилелгелерин ол чыл эккээрин билирлер.

Совет улус чогаадыкчы күш-ажылы-биле эрткен чылда хөйнү чедип алган болгаш хөйнү кылган. Бистиң чуртувус 1954 чылче күчү-шыдалының кайгамчыктыг чечектелиишкини-биле кирип турар.

1954 чыл—бешки беш чылдың дөрткү чылы улус ажыл-агыйының бүгү адырларының улам ыңайгы шапкын өзүлдези-биле, ажылчы чоннуң калбак массаларының материалдыг чаагайжылгазының болгаш культуразының чаа көдүрлүүшкүнү-биле долдунган.—1953 чылдың планы хуусаа бетинде күүсетинди—деп шахтёрлар, нефтичилер, демир-орукчулар, фабрикаларның болгаш заводтарның хөй-хөй ажылчыннар коллективтери чуртка рапорттап турарлар.

Эрттип турар 1953 чылда болган СЭКП ТК-ның сентябрь Пленуму—көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдериниң дайынчы программазы болур төөгүлүг доктаалды хүлээп алган. Чоокку ийи-үш чылдарда чуртка аъш-чемниң база чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнге чиг-эттиң элбекшилин бүрүн хандырар талазы-биле Коммунистиг партияның шиитпирин эрестиг күүсединиң ажылы эгелээн. 1954 чылда совет улус коммунизм тургузуушкунунуң улуг чаагай херээнге чаа-чаа тиилелгелерни чедип алыр.

Совет улус СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин күүсетпишаан, көдээ ажыл-агыйның улам ыңайгы хөгжүлдезинге чаа-чаа чедиишкиннерниг болур. Таңза культураларының, картофельдиң болгаш ногаа культураларының бүдүрүлгези, көдээ ажыл-агыйның чугула адырларының [illegible]ээзи—мал ажылының хөгжүлдези бурунгаар улуг базымны кылыр. [illegible] ажыл-агый ада-чурттуң бирги [illegible] чаа техниказы-биле чепсег[illegible]кинин күштүү-биле үргүлчү[illegible]. Эртемниң, литератураның, [illegible]чүүлдүң бурунгаар хөгжүлдези [illegible]елир, кижилерниң күш-ажылын [illegible]едип турар чаа машиналар чо[illegible]ынар, чаа-чаа заводтар, школалар туттунар, кайгамчыктыг улуг [illegible]углар ажыглалче кирер.

Совет кижилер чаа күш-биле [illegible]ылдаарынга беленнер. Оларны Коммунистиг партия чедиишкиннерге оожургавайн, шиитпирлээр ужурлуг сорулгаларже бурунгаар чүткүлдүг болурунче, боттарының күжүнге, ажыл-херээниң бүдүштүүнге бүзүрелгеге кижизиткен.

Бистиң бүзүрелгевис боттарывыстың күштеривисте, болувустуң келир үевисте,—ол бүзүрелге социалистиг тургузугнуң амыдыралчы күштүүнде болгаш быжыында, совет улустуң бүгү тиилелгелериниң хей-аът киирикчизи болгаш организакчызы Коммунистиг партияның шылгарангай удуртулгазында.

Совет ниитилелдиң хөгжүлдезиниң чаа чыл бүрүзү-ле бисти кижи төрелгетенниң эң чаагай күзел-соруу—коммунизм тургузуушкунунче чоокшуладып турар. Коммунизм совет кижилерниң улуг чогаадыкчы күш-ажылындан өзүп үнүп турар болгаш өзер-даа. Коммунизмниң дириг, боттуг бодаралдарын бистер социалистиг экономиканың күчүлүг чечектелиишкининден, улустуң материалдыг амыдыралының соксаал чок көдүрлүүшкүнүнден, совет патриотчуларның эп-сеткил катыжыышкынындан көрүп турар бис.

Бистиң Төрээн чуртувустуң ырак баштында черлерже, чер бөмбүрзээниң бүгү булуңнарынче улуг тургузуушкуннуң чиндиг чырыы тарап турар. Ол—күш-ажылдың болгаш тайбыңның чырыы, коммунизмниң өшпес чырыы. Ол чырык капиталистиг кулданыышкынны ап октапкаш, бистиң оруувус-биле чырыткылыг келир үже бар чоруур хостуг улустарны өөртүп, хей-аът киирип турар. Ол чырык миллион-миллион дарлаткан болгаш базындырган кижилерниң чүректерин хосталгаже идегелдиң одуоп чылдып турар.

Бо делегейниң ажылчын аңгызының империалистиг реакцияга удур демисели, колония болгаш хамаарлгалыг чурттарның улустарының америк, англи болгаш өске-даа империалистерге удур демисели чыл тудумна күштелип турар. Тайбыңны кагалап алыр, империалистерниң кем-буруулуг планнарын илередир чазы-шавар дээш быжыг турушттуг тайбың талалакчыларының шимээшкини улам калбарып турар. Чугаалажыышкыннарның болгаш бот-боттарын билчир чоруктуң аргазы-биле шиитпирлетинип болбас хире улустар аразының айтырыы турбас деп Совет Эвилелиниң политиказы чер-бөмбүрзээниң бүгү булуңнарында чувени чөптүг-биле угаап тар кижи бүрүзү билип турар.

Ынчалзажок империалистерге тайбың коргунчуг. Олар боттарының өзээнге чедир ирий берген тургузуун артырып алырын оралдашпышаан, боттарынга эң улуг кончааларны хандырып алырын чүткүвүшаан, олар улустарны бастып кулданырының болгаш үптеп-дээрбедээриниң политиказын, делегейниң чаа дайынын белеткээриниң болгаш кыпсып үндүрериниң политиказын чорудуп турарлар. АКШ-тың империалистери Барыын Германияда болгаш Японияда агрессияның одагларын катап төрүтүндүрүп, эңдере чепсегленишкинни калчаалыы-биле чорудуп, социалистиг лагерьче шпионнарны болгаш диверсантыларны ыдып турарлар. Ынчалзажок социализмниң лагери быжыг херим-шивээ болуп турар. Хоралакчы болгаш шпион Берияның база ооң тургузуп алганы сүлчээчилерниң өскерликчи бөлүүнүң киржикчилериниң херээниң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Судунуң тускай судталгазының шииткел доктаалын бистиң чурттуң бүгү ажылчы чоннары улуг ханыышкын-биле деткээн. Сүлчээчилерни кеземче ялалалының дээди хемчээ-биле—боолап шииткен судтуң шиитпири болгаш шииткелди ёзугаар күүсеткени совет ниитилелдиң кижилериниң чаңгыс эп-сеткилдиин херечилеп турар. Төрээн чурттуң өскерликчилеринге кандыг-даа өршээл турбас.

Тайбыңның күштери, демократияның күштери, коммунизмниң күштери тиилетирбес.

Совет улус чаа, 1954 чылче бүзүрелге болгаш өөрүшкү-биле кирип турар. Совет улустуң эрткен оруу улуг чаагай болгаш алдарлыг, ооң мурнунда оон-даа улуг сорулгалар туруп турар. Совет улус оларның күүселдези дээш бурунгаар бүзүреллиг чоруп орар.

Чаа чыл-биле, эштер!

Күш-ажылдың чедиишкиннери-биле

Таңды районда «Элегес» совхоз 1953 чылдың 4-кү кварталында тракторларның болгаш өске-даа машиналарның капитал септелгезиниң планын декабрь 20-де бүрүн күүсеткен. Септелгеде ажылдап турарлар септелгениң графигин 20 хуудан кудулатпайн күүседип тур[illegible]

* * *

СВЕРДЛОВСК. Уралмашзавод 1953 чылдың күрүне планын хуусаазының бетинде күүсеткен.

Бүдүрүлгениң коллективи продукция бүдүрүлгезин 1952 чылдың деңнелинден 10 хуу улгатырган. 15 миллион хире рубльдиң пландан ажыр орулгазы алдынган. (СЭТА).

Бистиң областа

Хүлээлге хуусаа бетинде күүсетинген

1953 чылдың эгезинде сапог даараар мастерскаяның коллективи чыл планын декабрь 21-де күүседир деп хүлээлге алган. Коллектив сөзүнге ээ болуп, бүдүрүлгениң планын хуусаа бетинде күүсеткен. Нииити болгаш барааннарның продукция үндүрериниң планын бир ай бурунгаар дооскан.

Социалистиг чарышты чорутканывыстың түңнелинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 3,8 хуу бедидип, бот-үнени 10,3 хуу чиигеткен. 201. 667 рубльди пландан дашкаар камнап алган болгаш 1952 чыл-биле деңнээрге 1953 чылда продукция үндүрериниң планын 13 хуу улгатырган бис. Бистиң ажылывыстың түңнелин көргеш, СЭКП хоорkомунуң болгаш хоорküүскомунуң хоорайның бүдүрүлгелериниң социалистиг чарыжының мурнакчыларынга тыпсыр, шилчиир кызыл тугун биске тывыскан.

Чоннуң бистен негеп турары эки шынарлыг, хереглекчиниң сеткилинге дүгжүп турар чараш, быжыг идиктерни хөйү-биле бүдүрер дээш чаа чылда чаа күш-биле ажылдаар бис.

Дагжыларның белээ

Кызымаккай күш-ажылдың түңнелинде Элегес шахтазының Ээрбекте участогу 1954 чылга чедиишкинниг ужуражып турар. Хөмүр даш тывыжының чыл планын ажыр күүсеткен болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедиткен. Шахтёрлар эштер Василий Ковинин, Федор Шавин олар хөмүр казарының үлүг нормазын 140—150 хуу күүседип турарлар. Ол ышкаш шахты иштинден хөмүр даш үндүр сөөртүп турар Н. Кочкин, Якушенко, Игнатьева олар үлүг нормазын үргүлчү күүседип, 1954 чылга белектиг ужуражып, чаа чылда чаа күш-биле ажылдаарын хүлээнип турарлар.

Транспортчуларның чедиишкини

Транспортчулар чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарышты калбартып, транспортту мурнунда хожудангай бүдүрүлге турганындан ам областа мурнакчы бүдүрүлгелерниң деңнелинге чедир көдүрген. Дыка хөй чолаачылар машинаның капитал септелгези чокка чүс-чүс муң километрни эрткеннер.

Чыл планын чолаачылар барык шупту ажыр күүсеткеннер. Чижээ, Лыков 665 килограмм бензинни камнап ап, чыл планын 205 хуу, Дереглоцов 126 килограмм бензинни камнап ап, 155 хуу, Караашак 86 килограмм бензинни камнап ап, 161 хуу, такси чолаачызы Ботылицын 508 килограмм бензинни камнап ап, 150 хуу күүсеткен. Транспортчулар 1954 чылда оон-даа артык улуг чедиишкиннерни чедип алыры чигзиниг чок.

Мебель цехиниң көргүзүү

Кызылдың ыяш заводунуң мебель цехи чаа чылга чедиишкинниг ужуражыр дээш алган хүлээлгезин күүседип, декабрь айда калбак хереглелдиң барааннарын бүдүрүп үндүрер планын 120 хуу күүседип, 127 муң рубльдиң продукциязын бүдүрүп үндүрер тургаш, 130 муң рубльдиң продукциязын бедик шынарлыг бүдүрүп үндүрген.

Чазаныкчы Носков үлүг нормазын 130—150 хуу чедир, Биче-оол, Койгунак 130—140 хуу чедир үргүлчү ажыр күүседип, бүдүрүлгениң мурнакчылары болуп турарлар.

Аңчыларның салыышкыны

Тожу районнуң аңчылары аңныр сезону эгелээнден бээр бир миллион бежен беш муң рубль түңнүг өлүктү күрүнениң белеткел черинге дужааган.

«Май 1» колхозтуң эр. хер колхозчу аңчылары 415.762 түңнүг өлүктү, «Совет Тыва» хозтуң аңчылары 332.294 рубл өлүүн дужааган.

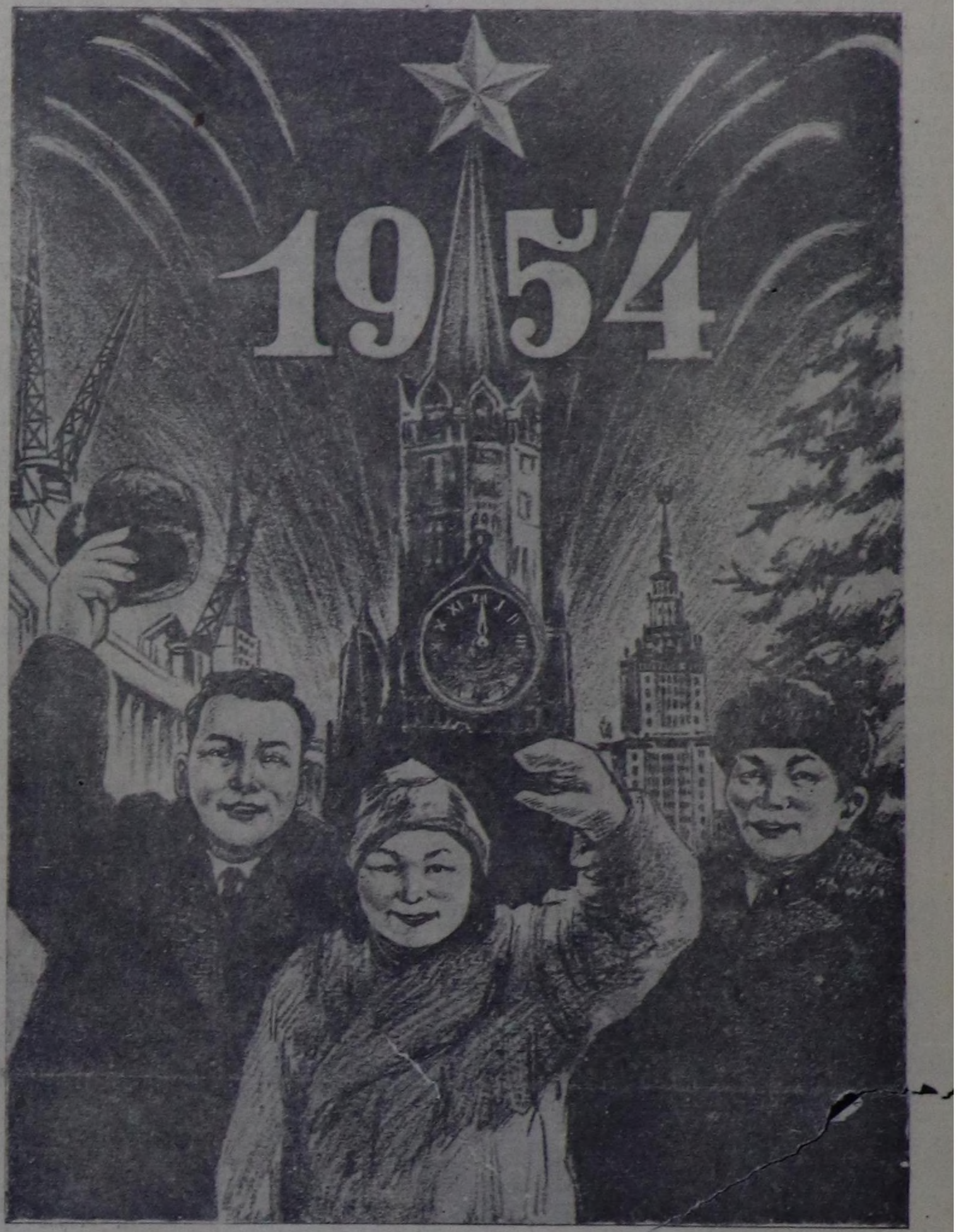

Москваның бүдүрүлгелериниң тиилелгези

Партияның XIX съездизиниң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки сессиязының, СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген Москва хоорайның болгаш Москва областың үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылчыннары, инженерлери болгаш техниктери, албан-хаакчыттары чаа-чаа бүдүрүлгечи чедиишкиннерни чедип алганнар. Москва хоорайның болгаш Москва областың үлетпүрү 1953 чылда ниити продукцияның күрүне планын хуусаа бетинде, декабрь 17-де күүсеткен. Номенклатурада көрдүнген чугула кылыгларның хөй нуруузунуң планы декабрь 26-да күүсетинген.

Аар үлетпүрнүң бүдүрүлгелери улуг чедиишкиннерни чедип алган. 1952 чылдың деңнели-биле алырга, кан, металл кезер станоктарның, автомобильдерниң, паровозтарның, ылап приборларның, подшипниктерниң, көдээ ажыл-агыйга хереглеттинер минералдыг удобрениелерниң бүдүрүлдези дыка улгаткан.

Партияның болгаш чазактың шиитпирлерин күүсетпишаан, Москва хоорайның болгаш Москва областың үлетпүрүнүң ажылдакчылары улустуң хереглел барааннарының бүдүрүлгезин дыка калбартканнар.

Депшилгелиг технологияның чаа техниказын нептередири дээш, бүдүрүлгениң эң эки организациязы дээш, чгартыкчыларның мурнакчы дуржулгазын калбаа-биле нептередири дээш демиселдиң түңнелинде үлетпүр бүдүрүлгелери продукцияның шынарының улам ыңайгы экижидиишкинин болгаш техник-камналгалыг көргүзүглерниң өзүлдезин чедип алган.

Москваның болгаш Москва областың бүдүрүлгелеринде 1954 чылда күрүне планын хуусаа бетинде күүселири дээш, продукцияның шынарын улам экижидери дээш, продукцияның бот-үнезин чиигедири болгаш бүдүрүлге бүрүзүнүң орулгалыг ажылдаары дээш, бүдүрүлге шөлдериниң калбартылгазы чокка продукция бүдүрүлдезин улгатырары дээш социалистиг чарыш калбарып турар.

(СЭТА).

ВЦСПС-тиң XI Пленуму

Декабрь 26-дан 28-ке чедир Москвага, Эвилелдер Бажыңының Октябрьский залынга ВЦСПС-тиң XI Пленуму болуп эрткен. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң V сессиязының, СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирлери-биле болгаш улустуң хереглел чүүлдериниң бүдүрүлгезин улгатырарының дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш СЭКП ТК-ның шиитпирлери-биле холбаштыр профэвилелдериниң сорулгаларының дугайында илеткелди ВЦСПС-тиң даргазы эш Н. М. Шверник кылган.

Партияның болгаш чазактың айытканы социалистиг экономиканың улам ыңайгы көдүрлүүшкүнүнүң болгаш ажылчы чоннарның материалдыг чаагай чоруунуң чедиишкининиң канчаар-даа [illegible] улуг ужур-дузазын дем[illegible], ооң күүселдезинге [illegible]елдериниң ролю [illegible]гайы-биле чуг[illegible]лазы-биле ма[illegible]

П[illegible]үң ажылчыннары[illegible]ының [illegible]елиниң ТК-зының дар[illegible]келде [illegible]в, МОСПС-тиң даргазы [illegible]льев, Приморск крайның проф[illegible]шина [illegible]елдериниң чөвүлелиниң дар[illegible]ның [illegible]газы [illegible] Ва[illegible] [illegible]эви[illegible] [illegible]газы Лисенков, хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының профэвилелиниң ТК-зының даргазы Таюрский, көдээ ажыл-агыйның болгаш белеткелдерниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыттарының профэвилелиниң ТК-зының даргазы Егуразлов болгаш өскелер-даа санал бергеннер.

Пленум эш Н. М. Шверниктиң илеткелиниң талазы-биле делгеренгей доктаалды үндүрген.

Профессионалдар эвилелдериниң XI Бүгү-эвилел съездизин чыылдырар дугайында айтырыгны чугаалажып көрген. Ол айтырыг талазы-биле ВЦСПС-тиң секретары Н. В. Попова илеткел кылган.

Профессионалдар эвилелдериниң XI Бүгү-эвилел съездизин 1954 чылдың май 25-те Москва хоорайга чыылдырарын Пленум доктааткан. Моон дараазында хүн айтырыгларын бадылаан:

1. Профессионалдар Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелиниң отчёт илеткели.
2. Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткели.
3. ССРЭ-ниң Профессионалдар эвилелдериниң Уставын өскер[illegible]ниң дугайы.
4. Профессионалдар Эвилел[illegible]ниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүле[illegible] болгаш ВЦСПС-тиң Төп ревизия комиссиязының соңгулдалары.

Профэвилелдериниң XI съездизинге келир төлээлекчилерниң нормазын бадылаан. Съездиге келир төлээлерни тус-тус профэвилелдериниң съездилеринге хаагдыг (чажыт) бадылаашкын-биле соңгуурун доктааткан.

ССРЭ-ниң профессионалдар эвилелдериниң Уставын өскертириниң белеткелиниң талазы-биле комиссияны 39 кижи составтыг кылдыр Пленум соңгаан.

Профессионалдар эвилелдериниң XI Бүгү-эвилел съездизиниң болуруну мурнунда профэвилел органнарының отчёттарын болгаш соңгулдаларын эрттирген турар.

Бүгү профэвилел организацияларының, профессионалдар эвилелдериниң бүгү кежигүннериниң профессионалдар эвилелдериниң XI съездинге белеткелин калбартырып, [illegible]ллион-миллион ажылчыннарның [illegible]гаш албан-хаакчыттарның бүдүрүлгечи идепкейиниң чаа көдүрлүүшкүнүн болгаш социалистиг чарышты организастаарын [illegible]

Совет кижилерниң чаагай ажыл-херэ

ЧАА СОРУЛГАЛАР

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агыйын улам-на хөгжүдеринге соңгаарладып болбас хемчеглерни боттандырып турар. Ховуларда болгаш мал ажылының фермаларында ажыл-ишчилерниң материалдыг чаагай амыдыралын улам ыңай бедидеринге партия болгаш чазак бүгү-ле таарышкан байдалдарны тургузуп турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки сессиязының болгаш СЭКП Төп Комитединиң сентябрь Пленумунуң шиитпирлеринге сорук кирген Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары бүгү-ле курлавырларны колхозчу бүдүрүлгени көдүреринге чаа перспективтиг сорулгаларны идип үндүрүп турар.

Ниитиниң мал ажылынга быжыг чем-суурну тургузары-биле Сесеге ховузун чөп ажыглап тургаш, сиген шөлүн 1000 гектар калбартпышаан, аңаа культурлуг сигеннер экспарцетти сал чок пырей деп үнүш-биле катай тарааш, гектар бүрүзүнден 50—70 центнер дүжүттү чедип алырын колхозчулар шиитпирлээн. Ол болза, малдың 50 хуузун чемнер-биле хандырар, малдың чем суурун кыштагларже чоокшуладыр, мал чемнерин 30 километрден сөөртүрүн кызырар болгаш дыка хөй колхозчуларның күш-ажылын база колхозтуң артык чарылга үндүрерин кызырар арганы бээр.

Тарылга шөлүн калбартырының талазы-биле колхозчулар чурттуң курлавырларын ажыглаарын чугаалашкаш, 1954 чылда Кум-Суунга узуну 70 метр, бедии 3 метр моондакты тудуп тургузарын шиитпирлеп алган. Аңаа хөлденип чыылган суг-биле 100 ажыг гектар тарылга шөлүн суггарар. Ол хөлчүгешке балыктар болгаш сугга эштир куштар өстүрери көрдүнген. Ынчангаш, ол хөлчүгешке балык өстүрер ажыл-агый болгаш сугга эштир куштар фермазы тургустунар.

1954 чылда бедик дүжүттү чедип алыры-биле тарылга шөлүнге 150 тонна өдекти, 15 тонна хүлдү болгаш куш өдээн төгер, ол ажылдар ам кидин-не күүсетинип турар. Чаа чылда чаа-чаа чедиишкиннер-биле эштер, колхозчулар!

Ф. ЗЫКОВ,
Ленин аттыг колхозтуң
даргазы.

Кызылдың Кочетов кудумчузунда 1953 чылда ажыглалга кирген чуртталга бажыңы.

Чуруу **Г. Сиротинниң.**

Ниитиниң мал ажылын сайзырадыры дээш

Чаа чылдың бүдүүзүнде бодунуң күш-ажылының түңнелин үндүрери, келир чылдың планын айтыры—бистиң совет кижилерниң чаңчылы болу берген. Бистиң чыл бүрүде чедиишкиннеривис улам-на хөй болуп турары дыка өөрүнчүг.

1953 чыл меңээ дыка хөй эки чүүлдерни берген. Ылангыя ниитиниң мал ажылын хөгжүдериниң хирээнге кылдынган ажылды чүгээр деп санаар мен.

Шаанда Барыын-Хемчик районнуң колхозтарынга хойларга кошкарларны эдериштиреерде оларның чүзүнүн, уксаалыг шынарын барымдаалавайн турган. Ооң түңнелинде хойларның дүгү шоккар болуп, ону күрүнеге дужаарга өртээ куду болуп турган. Амгы үеде бо четпестерни чок кылган. Хойларны чүзүн-чүзүн аайы-биле үскен болгаш эдержилгени уксаазының аайы-биле чорудуп турар бис. Чижээ, кара хойларны каракуль кошкарлар-биле, ак хойларны—меринос кошкарлар-биле эдериштирип турар бис.

СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирлерин практика кырынга күүсетпишаан, чаа, 1954 чылда районнуң колхозтар бүрүзүнге сүт-бараан фермаларын тургузар деп турар. Бо сорулганы боттандырарынга ажыл-агыйда эң эки инектерни шилип ап турар бис. Малдың ажаалда-азыралын зоотехниканың бүгү дүрүмнерин ёзугаар чорудуп турар бис.

Сүт-бараан фермаларында турар инектерни симменталь уктуг бугалар-биле эдериштирген бис.

В. БАЛАКИН,
Кызыл-Мажалык МТС-тиң
кол зоотехниги.

ТӨРЭЭН ЧУРТКА БЛЕК

Совет кижи бүрүзү-ле ынак Төрээн чуртунга, чонунга бодунуң кылып турар ажылының талазы-биле кандыг бир-ле эки көргүзүглүг болурун күзеп, оозун боттандырып-даа турар. Мен база-ла бодумнуң Төрээн чуртумга, чонумга дузалыг чүүлдү кылыр дээш бүгү күжүмнү салып турар мен. Бистиң областа культураның болгаш экономиканың хөгжүлдезинге автотранспорт база чугула рольду ойнап турар.

Мен 15 чылдарда автомашина чолаачылап келдим. Бодумнуң мергежилимни үргүлчү бедидип, мурнакчы дуржулгаларны шингээдип ап турар мен. Бистиң областа 100 муң километрни автомашина-биле капитал септелге чокка эрттер деп социалистиг чарыш калбарган. Ол социалистиг чарышка киришкен мен.

1950 чылда чаа «ЗИС-50» деп үш тоннаның машиназын хүлээп алган мен. Машинаның техниктиг кезектериниң ажылдаарын хынап, кандыг кезектерге кол кичээнгейни салырын билип алыры чугула.

Машинаны [illegible]глаарының чурумун шынгыы [illegible]п тургаш, 30 муң километрге м[illegible]аарынга ажыглаар резин тугуйн [illegible]5—40 муң километрге чедирген мен. Мээң машинам 1952 чылды[illegible]юль айда 100 муң километрни [illegible]итал септелге чокка эрткен. О[illegible]кырынга 50 муң километрни [illegible]ба эртерин хүлээнгеш, ону [illegible]953 [illegible]лдың ноябрь 3-те күүсеткен ме[illegible]

12 му[illegible] километрни капитал септеле чока эрткеш, күрүнеге 56 муң рубль[illegible]камнап бергеш, бодум 7 му[illegible]руль-биле шаңнаткан мен.

[illegible]и [illegible]аа автомашинаны хүлээп алды. Ол машина-биле капитал септелге чокка 200 муң километрни эрер мен.

[illegible]аа чылда, чаа күш-биле ажылдары—мээң Төрээн чуртумга бэ[illegible]үм ол.

Г. КОЖЕВНИКОВ,
союз сельхозтранспорттуң
авторотазының чолаачызы.

1953 чылда

☐ Тыва автономнуг областың социалистиг көдээ ажыл-агыйы дүрген темпи-биле хөгжүп турар, ылангыя бо эрттип турар 1953 чылда улам бурунгаарлаашкынны алган. Ам үеде обласа хөй кезии улгатыр катышкан 87 көдээ ажыл-агый артельдери бар. Арат болгаш тараачын ажыл-агыйларның 90 ажыг хуузу коллективтиг ажыл-агыйда катышкан.

☐ Областа ам 11 МТС, бир машина-мал ажылының станциязы ажылдап турар. 1953 чылда колхозтарның тарылга шөлү 1944 чылга удур үш ажыг катап өскен.

☐ 1953 чылда колхозтарда ниитиниң малының баш санын өстүрериниң күрүне планы ниитизи-биле күүсетинген.

☐ 1952 чылга бодаарга 1953 чылда бүдүн чартык катап хөй колхозчу[illegible] өрегелер чаа бажыңнарже кө[illegible]п кирген. Эрттип турар чылд[illegible] 11 айларының дургузунда областың колхозтарында болгаш со[illegible]хозтарында 312 мал кажаалары ту[illegible]тунган, 100 ажыг бүдүрүлгениң бо[illegible] 70 ажыг культура-амыдыралдың тудуглары ажыглалда кирген, 4 электростанциялары туттунган.

☐ 1953 чылдың 11 айларының дургузунда областың чурт болгаш одалга үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң кол фондузу 1952 чылда турганындан 227 хуу өскен, а ниити продукциязы—100,1 хуу, барааннныг продукциязы—105,1 хуу болган.

☐ 1953 чылдың 11 айларының дургузунда областа ниити бараан саарылгазы 1952 чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге 115,9 хуу болган, ооң иштинде облпотребсоюзтуң шугуму-биле — 106,9 хуу.

☐ Кызыл хоорайга сес квартиралыг 4 бажың, албан черлериниң 3 улуг чуртталга бажыңнары, чаа чеди чыл школазы, 100 оруннуг уруглар сады туттунган.

☐ Төнген чылда обласка школаларның 18 чаа тудуглары ажыглалда кирген. 1951—1952 өөредилге чылынга бодаарга, өөреникчилерниң саны 1640 кижиге өскен. 4 эге школаларны чеди чылдың, а чеди чылдың 7 школаларын он чылдың (ортумак) өөредилгезинче шилчиткен. Башкы кадрларның санынга 309 башкылар немежип кирген, оларның 46-зы дээди эртемниг.

☐ Областа культура бажыңнарының, клубтарның, библиотекаларының, номчулга бажыңнарының болгаш кино-точкаларның ниити саны 1952 чылда 187 турган болза, 1953 чылда 217 чедир өскен.

☐ 1952 чылда обласка шупту 155 медицина албан черлери турган болза, оларның саны 1953 чылда 201 чедир көвүдээн. Ынчаарда эмнелге албан черлеринге ортумак эртемниг 537 медицина ажылдакчылары, [illegible]ээди эртемниг 170 эмчилер [illegible] турган болза, 1953 [illegible] ортумак [illegible]

Боттанган күзел

Бичиимден-не оюнга, уран-чүүлге сундукшулдуум-биле ынак чораанымны сактып келир мен. Улустуң уран-чечен чугаазын кончуг сонуургап дыңнап, оюннарын сонуургап көөр чораан мен.

Мээң бичии чорумда уран-чүүлге ынакшылым 1933 чылдан боттанып эгелээн. Ол үеден эгелээш уран-чүүл бөлгүмнериниң ажылынга киржип, эң ылангыя шии талазы-биле бөдүүн билиглерни шиңгээдип эгелээн мен. Бөлгүм ажылынга киржип тургаш, шииде бодумнуң шыдаптарым хире рольдарга ойнап турган мен. Ынчаарда-ла артист болур сорулганы салып алган мен.

1937 чылда Тываның национал шии театры үндезилетинип тургустунган. Мен аңаа кирген мен. Ынчангаш артист деп алдарлыг атты чедип алыр сорулга меңээ чедип алдынган.

Бо аразында орус болгаш совет драматургтарның тургусканы сурагдыг шиилериниң харысалгалыг рольдарынга ойнап, көрүкчүлерниң мурнунга бараан болуп келдим. Сөөлгү үеде кыдат чогаалчы Ван-Ши фунуң «Төпкен хува» деп комедиязының база бир харысалгалыг ролюн күүсеткен мен.

Чаа чыл—1954 чылда бодумнуң мергежилимни улам бедитпишаан, В. Губоревтиң «Павлик Морозов» деп шиизин болгаш өске-даа шиилерни тургузарынга киржир мен.

Артист М. МУНЗУК.

Мээң салышкыным

1953 чыл мээң чаа күш-ажылчы чедиишкиннеримниң чылы болган. Дүжүт ажаап алыышкынының үезинде «Сталинец—6» комбайн-биле 720 гектар черниң тараазын ажаа-ган мен.

Тараа кезилдезиниң соонда МТС-тиң дирекциязы тараа арыглаар «СО—1» деп агрегатка мени ажылдадып чоруткан. Маленков аттыг, Калинин аттыг колхозтарга үрезиннерниң арыглаашкынын чогуур шынарынга чедирер дээш ажылдап турар мен.

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер хемчеглер дугайында Коммунистиг партияның Төп Комитединиң сентябрь Пленумунуң шиитпирин күүседир дээш моон соңгаар-даа улам күженииишкинниг ажылдаар мен. Ол болза, бистиң ниити хирээвиске—коммунизм тургузуушкунунуң хирээнге салышкыным болур.

М. БЮРБЮ,
Шагаан-Арыг МТС-тиң
комбайнёру.

Ынак профессиям

Улуг-Хемниң Торгалыг чеди ч[illegible] школазының башкызы турган Т. М[illegible]солапова мен бистиң Тывага [illegible] баштай ажыттынган дээди өөреди[illegible]чери—Кызылдың башкы институнуң орус дыл, литература салбы[illegible]га 1952 чылда өөренип кирген [illegible]н. Өөредилгениң баштайгы чылын[illegible]үгү эртемнерге чүгле тергиин эки [illegible]ем-дектерлиг доостум. Ам өөредил[illegible]мни база ынчаар үргүлчүлеп турар[illegible]ен.

Совет улус эрги чыл бүрүз[illegible]е-диишкиннер-биле үдеп, чаа чыл [illegible]ү-рүзүн чогаадыкчы ажылга, өөре[illegible]-гээ дидим планнар кылып [illegible]аныккан.

Эгелеп турар 1954 чылда ме[illegible] база хуумда планныг мен. Мы[illegible]аар чедиишкинниг өөренмишаан, [illegible]үне экзаменнерин тергиин эки [illegible]емдектерге дужаагаш, институтту [illegible]оозуп, улам бедик болгаш быжыг [illegible]илиг-биле ынакшылдыг профессиям — башкы ажылын областың школаларының кайы бирээзинге база катап барып уламчылаар мен.

Т. МАСОЛАПОВА,
Кызылдың башкы институдунуң
студентизи.

1954 чылда

☐ Бистиң чурттуң көдээ ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдериниң аажок улуг программазын берген СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң докталын амыдыралга боттандырып, областың көдээ ажыл-агыйының чаа көдүрлүүшкүнүн чедип алыр дээш **1954 чаа** чылда чорудар улуг ажылдар төлевилетинип турар.

Чаа чылда колхозтарга мыйыстыг бода малдың ниити баш санын ортумаа-биле 10,9 хуу, ооң иштинде инектерниң баш санын 19,9 хуу, хой болгаш өшкүнүң санын 22,2 хуу, кыс дагааларны 86,1 хуу көвүдедир. Бир саар инектен ортумаа-биле 800 килограммдан эвээш эвес сүттү саап алыр, бир хойдан 2,2 килограммдан эвээш эвес дүктү кыргып алыр.

☐ Малдың бөдүүн чемнерин 250 тонналан эвээш эвести, сүттүг инек бүрүзүнге 5 тонналан эвээш эвес силосту белеткээр.

☐ Чазын эрте чажып тарыыр тараа культураларының тарылгазын 10—12 ажыл хүннеринде чорудар. Тараа культураларының бир газындан ортумаа-биле 16,9 центнерден эвээш эвес дүжүттү, чазын чажар кызылтастан — 17 центнерни, суггаттыг черлерден 24 центнерден эвээш эвес дүжүттү чедип алырының сорулгазы салдынган.

☐ 1954 чылда чурт болгаш одалга үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң ниити продукциязы 1953 чылда турганындан 13,7 хуу, а барааннныг продукциязы — 25 хуу өзер.

☐ Чаа чылда Кызыл хоорайга болгаш обласка тудуушкун улам калбарар. Кызылда көдээ ажыл-агый [illegible]хникумунуң тудуун, хирээж[illegible]ер божуур бажынны болгаш к[illegible]ээ башкыларга, эмчилерге, көд[illegible]ээ ажыл-агыйның тускай [illegible]рт[illegible]мниглеринге 20 ажыг чуртал[illegible]а б[illegible]жыңнарын доозуп, ажы[illegible]глал[illegible] киирер. Кызылга хл[illegible] за[illegible]во[illegible]нуң, пиво заводунуң, [illegible]00 [illegible]туг кинотеатрның, [illegible]ээ[illegible] 100 оруннуг уруглар [illegible] болгаш уруглар яс[illegible] универмагтың, ийи ма[illegible] тудуу эгелээр.

☐ 1954 чылда обласк[illegible] чаа школа бажыңнарын н[illegible] тудар. 1954—1955 өөред[illegible] чылында 3612 школа назы[illegible] уруглар немежир. 2 эге шк[illegible]ларны чеди чылдың, 8 че[illegible] чыл школаларын он чылды[illegible] өөредилгезинче шилчиткен ту[illegible]рар. Школаларга 140 башкы[illegible]лар немежир.

☐ Культура-чырдыышкын, албан черлериниң четкизи чаа чылда база элээн калбарар. Бо чылын обласка 16 библиотекалар, 8 көдээ клубтар, 11 турум кино үндүрер черлер немештир ажытынар.

☐ Ажылчы чоннуң кадык камгалалының хирээнге бо чылын биче эвес чедиишкиннер чедип алдынар. Эмнелгелерге ам 220 орун немежир болгаш 3 чаа эмнелгелер ажытынар, аптекаларның саны 27 чедир көвүдээр.

Совет кижилерниң чоргааралы

Чаа чылдың бүдүүзүнде чедип келген, аңаа ужуражыр деп тур бис.

Ногаан-чайт, чыжыр алдын каасталгалар-биле чараштап деритинген, шивижигештер бажыңнар, школалар, клубтар санында белеткетинген турар. Оларны долгандыр ажы-төлдер амырап маңнажып турлар, оларның аваларды, ачалары оларынга чоргаарланып, эргеледип турлар. Оларда ал-боттарывыс баксырай бээрийне, ажы-төлдеривис аштай бээрийне дээр чүве чок: оларның дугайында Төрээн чурту, Коммунистиг партиязы, Совет чазаа сагыш салып турар. Чуртталга аас-кежиктиг!

Долу аас-кежикти болгаш кызыгаар чок өөрүшкүнү көвүдедири кызымак ажылдарны болгаш күженишкинниг чорудулгаларны аазап турар чаа, 1954 чыл чедип келди. Бистиң кайгамчык Төрээн чуртувус бодунуң ада-чуртчуларын — совет кижилерни, совет улусту мынчаар йөрээп, байыр чедирип турар:

—Чаа чыл-биле, төрээн ада-чурт-чуларым, эргим совет кижилерим!

Ынчангаш, «Чаа чыл-биле» деп сөс делгем оранның кыры-биле, ховуларның болгаш дагларның, тайгаларның болгаш далайларның кыры-биле ужугуп, хоорайларны болгаш суурларны, бажыңнарны бир кылдыр кезип, совет кижилерниң өөрүшкүзүн бир кылдыр кезип, совет кижилерниң өөрүшкүзүн, амыдыралын, найыралын, ынакшылын кайындырып үндүрер. Ол өөрүшкү-биле долган совет кижилер эрткен [illegible]лче чоргааралдыг хая көрнүрлер.

[illegible]ет кижилерниң ажылдарын [illegible]ир, чуртталгазын улам экижи[illegible]е, чаагайжыдарынче угланган [illegible]орудулгаларның чылы болур 1953 чыл бо талазы-биле ачылыг болган: 1953 чыл Төрээн чурттуң хирээнге артык салышкыннарны киирген, эргилделиг чорудулгаларны кылган. 1953 чыл—ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенцияның күш-ажылчы болгаш чогаадыкчы ажылдарын чурттуң тайбың экономиказын хөгжүдеринче, социалистиг көдээ ажыл-агыйны болгаш чонның калбак хереглелдериниң бараан-нарын хөйнү бүдүрерин улгаттырарынче, хоорайның болгаш көдээниң ажылчы чоннарының материалдыг болгаш культурлуг байдалдарын чаагайжыдарынче угландырган, бистиң чуртту коммунизмниң оруунче чоокшуладырынче угландырган төөгүлүг чорудулгаларның чылы болган.

Карангы херектерниң үлгедикчилери, ханныг дайынның кыпсыкчылары чеже-даа араатанзып, ындамында дайынзырак бөлүктерни, шериг базаларын тургузуп, шпионнарны, үрегдекчилерни оон-моон ыдалап турза-даа чөптүг чорук, шынныг херек, чаагай күзел, чырыкче чүткүл шуглуп үнүп турар тайбыңның болгаш чаартылгалыг чорудулгаларның, де[illegible]ияның болгаш социализмни[illegible] бүт совет чурт долу бүзүре[illegible]дарлыг базымы-[illegible] базып [illegible] чырыткылыг даартагы [illegible]

Бур[illegible]а, дыка-ла ханы утка, кылы[illegible]шкү сиңген сөстер-дир! Олар совет т[illegible] кежиктиг ажы-төлдериниң кини[illegible]йын, артыкшылдыг, байлакшыл-[illegible] бол[illegible] өөрү[illegible] аас-к[illegible] дуга[illegible]дыг чуртталганың дугайын, күштүг чаагай ажылдарның, күчүлүг улуг Төрээн чурттуң дугайын чугаалап турарлар.

Делгем чурттуң ыраккы булуңу болур Совет Тыва база-ла хайнып-кынныг чурттап турар. Ооң шыргай аргаларының, бедик дагларының, делгем ховуларының, шапкын хемнериниң хостуг ээлери, мурнунда «србактар» дидиртип чорааш, совет эрге-чагырганың ачызында, ам чурттунуң чоргаар ээлери апарган, ооң ажык байлааң, алдын эртинезин боттарының холдары-биле кылып, элбекшидип турар тывалар, 1954 чылды амырлап уткуп ап тура, бүгү совет улустар-биле бир дөмей, Төрээн чуртунуң йөрээлин дыңнап тур.

— Чаа чыл-биле, төрээн ада-чуртчуларым, эргим совет кижилер!

«Чаа чыл-биле» деп сөс Совет Тываның шупту ишчилеринде, оларның бажыңнарында, өг-бүлелеринде найыралдыы-биле, хөглүг-биле дыңналып тур. Тайга чурт Тожуну ээлеп төрүтүнген, ооң аңын аңнап, диңин диңнеп, өлүк-биле ниитиниң байлааң элбекшидип турар «Май бири», «Совет Тыва» колхозтарның аңчылары Мырла, Дагбажык, Өвүрде «Кызыл туктуң» чылгычызы Лопсаң, Тес-Хемде Калинин аттыг колхозтуң кадарчызы Коданмай, Эрзинде «Сталинчы орук» колхозтуң тудугжузу Дармажап, Бии-Хемде «Кызыл тараачын» колхозтуң саан[illegible] Биче-уруг, чылгычызы Санчы, [illegible]ликте «Коммунизмче орук» [illegible] даргазы Настык-Доржу, [illegible]рыг МТС-тиң директору [illegible]омбайнёрлар, трактористер Кара-оол, алдарлыг баш[illegible]кежик, Лавреньтева бол[illegible]ылар Комбуй-оол, Кутря[illegible]дыңнап турлар. Ону тайгаларда аңчылар, дагларда хойжулар, ховуларда колхозчулар, хоорайларда ажылчыннар шупту дыңнап турлар. Олар боттарының уруглары-биле областың социалистиг чаартылгазын дүргедедип, улузунга, чуртунга, партиязынга бараан болуп турарлар. Ынчангаш, чаа чылдың эргинин артап кирип бар чорааш, олар үдетирген чылдың он ийи айларынче өөрүшкүлүг болгаш чоргааралдыг көрүп турлар.

Араттарның 90 ажыг хуузу көдээ ажыл-агый артельдеринде катышкан, колхозтарның, совхозтарның мал ажылы сайзырап, оларны зоотехниктер, ветеринарлар, агрономнар эргелеп турар. Оларның ховуларында көдээ ажыл-агыйның күштүг техниказы ажыглатынып турар. Суурлар чаа-чаа бажыңнар-биле, школаларның, эмнелгелерниң, клубтарның тудуглары-биле неметинип турар. Колхозчуларның, уруглары чырык, чараш школаларда өөренип турарлар, олар төрээн дылының кырынга өөредилге номнары-биле хандыртынганнар. Областың ажылчы чоннарының чуртталгазы улам-на экижип, күштелип турар. Ооң уъжун олар Коммунистиг партиязынга, Совет чазаанга өөрээнин илередип чуртун улам чаагайжыдар дээш кызымак ажылдап турарлар.

Чаа чылдың дугайын, чаа суурларның, чараш школаларның, клубтарның дугайын, эрес хөглүг ажы-төлдерниң, эртемниг, культурлуг чуртталганың дугайын совет кижилер амырап чугаалажырлар. Ол сөстерде бистиң совет черниң кырында чараш, угаанныг, аас-кежиктиг чуртталганың дугайында шынчы өөрүшкү болгаш ачылыг кичээнгей, сагыш салышкын илереп турар!

О. САГАН-ООЛ,
чогаалчы.